

УНИВЕРЗИТЕТ УМЕТНОСТИ У БЕОГРАДУ
ФАКУЛТЕТ ДРАМСКИХ УМЕТНОСТИ

Уметничком и Наставно-уметничко-научном већу ФДУ

Сенату Универзитета уметности у Београду

**ИЗВЕШТАЈ КОМИСИЈЕ ЗА ОЦЕНУ И ОДБРАНУ ДОКТОРСКОГ
УМЕТНИЧКОГ ПРОЈЕКТА**

Наставно-уметничко-научно веће Факултета драмских уметности Универзитета уметности у Београду формирало је Комисију за оцену и одбрану докторског уметничког пројекта кандидаткиње

Романе Вујасиновић, студенткиње на студијском програму докторских уметничких студија Драмске и аудиовизуелне уметности под насловом

Шифра 103 - играни филм базиран на психодрами

Јанко Баљак, ред. проф. Факултета драмских уметности

Горан Терзић, ред. проф. Факултета драмских уметности

Горан Марковић, професор емеритус Факултета драмских уметности

Снежана Ивановић, ред. проф. Факултета драмских уметности, менторка рада

др Ирена Ристић, ред. проф. Факултета драмских уметности, коменторка рада

Комисија закључује да кандидаткиња може да приступи одбрани свог докторског уметничког пројекта.

1. Биографија кандидаткиње

Романа Вујасиновић рођена је 1981. године у Београду. Дипломирала је на Катедри за филмску и телевизијску монтажу на Факултету драмских уметности у Београду 2009. године. Поред тога, дипломирала је и на Одсеку за филмску и телевизијску камеру (филмска школа Дунав филма), 2006. године. Од 2010. члан је Удружења филмских уметника Србије као редитељ документарног филма. На Факултету драмских уметности на Катедри монтаже ради од 2017. године, најпре у звању стручног сарадника, а од 2021. године у звању доцента.

У свом практичном раду усмерена је на режију и монтажу документарних филмова и телевизијских емисија, као и наменских филмова посвећених популаризацији науке и рада невладиних организација.

Међу документарним филмовима које је монтирала су телевизијски документарни филмови “То сам ја, Дајана” (2018.), “Рак: последње поглавље” (2017.), “Материнство: одложено” (2017.), “Гласови (лудила)” (2016.), “Злочин из мржње” (2016.), “Александар” (2015.) и “Горан” (2015.) за продукцију Вајс. Затим за продукцију БИРН заједно са Немањом Бабићем монтирала је документарни филм “Недодирљиви” (2014.), награђен на Филмском фестивалу Југоистичне Европе у Лос Анђелесу као најбољи кратки документарни филм.

Међу документарним филмовима које је режирала су “Ванила стоп” (2017.), два филма из серијала “Бетон лига” (2018.) за продукцију Вајс, као и филм “Друже Тито, лопата је мала” (2011.) у продукцији Музеја савремене уметности у Београду.

Као монтажерка и редитељка телевизијских емисија учествовала је у преко десет сезона емисије “Радна акција са Тамаром” (2016 - 2022.) за продукцију Триангл. Монтирала је и десет епизода ТВ серијала “Бициклом кроз Србију (2022.) и “Веслом кроз Србију” (2021.) за исту продукцију. Као део тима монтажера радила је на сезонама 2, 3 и 4 емисије “Ја имам таленат” (2011. и 2012.) за продукцију МБК. Монтирала је путописне серијале о крстарењу Волгом (2015.) и о Либану (2012.) за продукцију Специјалис.

Од 2008. до 2020. остварује дугорочну сарадњу са НГО Либертаријански клуб Либек, Фридрих Науман Фондацијом и Клубом Фон Нојман, радећи на документарним и наменским филмовима на тему либертаријанске политичке филозофије и економије слободног тржишта. Међу тим пројектима су документарни филмови: “Успех одавде: приче људи из ИТ сектора” (2020.), “Слободни и одговорни” (2012.), “Одговори слободе” (2008.), које је режирала и монтирала, као и три интернет серијала кратких наменских филмова “Либек Зона” (2018.), “Поп заблуде” (2018.) и “Поп економија” (2013.) које је такође режирала и монтирала.

Од 2014. до данас монтира документарне и наменске филмове који се баве људским правима и стамбеним решењима за избегла и расељена лица у региону за: Регионални програм стамбеног збрињавања (преко 50 кратких и један средњеметражни документарни филм), Банку за равној Савета Европе и Инвестициони оквир за западни Балкан. У оквиру свог перманентног хуманитарног активизма, монтирала је и кратки документарни филм “Живот тражи хитну помоћ” (2022.) и кратки документарни филм за организацију А11 о особама у ситуацији бескућништва (2020.)

2. Анализа докторског уметничког пројекта

Докторски уметнички пројекат Романе Вујасиновић под називом “Шифра 103 - играни филм базиран на психодрами” почива на истраживању везе филма и драмских психотерапијских метода, конкретно психодраме. Тема овог тридесетпетоминутног филма је депресија, приказана кроз варијације дневног циклуса у животу протагонисте Јовице Блажевског. Јовица је натуршчик, молер по занимању, човек који болује од клиничке депресије а који у филму тумачи самог себе.

Наратив једног Јовициног дана понавља се у три варијације његовог унутрашњег стања. Те варијације су поређане сукцесивно од лошијег ка бољем расположењу.

У првој варијацији је наглашена његова депресивна епизода.

Такво расположење приказано је експлицитно кроз радњу, дијалоге и унутрашњи монолог те имплицитно глумачком експресијом, визуелним и звучним елементима.

Другу варијацију карактерише донекле побољшано расположење протагонисте, док је трећа варијација одраз стања без депресије, односно пута ка менталном оздрављењу. Варирање једног истог наратива у различитим расположењима омогућило је да се депресија прикаже кроз контраст са уобичајеним емотивним стањем, и тиме укаже на наизглед мале промене свакодневних ставова и одлука који дугорочно и кумулативно могу довести до различитих исхода.

Већ сам избор натуршчика који болује од клиничке депресије као протагонисте а који тумачи себе у филму о сопственом животу са фокусом управо на депресији, представљао је смео и ризичан искорак у правцу трансдисциплинарног истраживања. То је створило услове за теоријску разраду везе са психодрамским терапијским методом, као и практично имплементирање њених техника у рад на овом пројекту. Кандидаткиња се тако упустила у дуг, неизванан и (у односу на протагонисту) изузетно одговоран уметничко-истраживачки подухват.

Сама радња филма у оквиру једног Јовициног дана фокусирана је на сусрете са личностима које су суштински повезане са његовом депресијом. Издвајају се сусрети са **психијатром** код кога долази на редовну контролу, и са бившом **супругом** на коју „случајно“ наилази у вечерњим сатима испред њене зграде.

Кроз дијалог са психијатром откривамо дугу историју Јовицине борбе са клиничком депресијом, и упознајемо његов наизглед непријемчив карактер, као и његов доживљај презира спрам индиферентних медицинских стручњака упитних компетенција са којима се читав живот сусретао. Том корпусу припада и једина сцена ретроспекције из које сазнајемо како је добио своју прву психијатријску шифру при рутинском разговору у оквиру евалуације за способност обављања посла на жељеном радном месту. То једнократно враћање у прошлост представља снажан акценат на његово готово фаталистичко схватање овог догађаја као сопствене животне прекретнице.

И сам наративни поступак одговара психодрамској техници регресије јер се протагониста увек и поново враћа раном трауматском догађају, када га је друштво обележило и одбацило. Дијагностичка шифра коју мисли да је тада добио, наглашавајући кроз унутрашњи монолог да га сећање можда вара, послужила је и као наслов филма, што је концептуално добро утемељена одлука обзиром да се филм управо бави Јовициним субјективитетом.

Сусрети са бившом супругом свакако представљају најважнији моменат. Главну нит дијалога између њих карактерише Јовицино инсистирање да добије од ње објашњење за одлазак из његовог живота. Како он управо њихов развод сматра кључним окидачем за своју депресију, јасан је значај овог дијалога за његову животну причу.

У прве две варијације истог сусрета њихов однос се значајно разликује, али тек трећа варијација представља право разрешење. У овој интеракцији се он, уместо са њом, сусреће са самим собом у њеној улози. На овај начин добија дуго очекивано разрешење њиховог неразрешеног односа. Овај поступак можда има и најексплицитнију аналогију са једном од психодрамских техника - заменом улога, где протагониста преузима улогу друге личности из спорног односа како би стекао перспективу супротне стране.

Уједно, техника замене улога коју кандидаткиња Вујасиновић користи у функцији преокрета, једна је од кључних претпоставки психодрамске акције јер нуди отеловљење Буберовог концепта сусрета, у коме је Јакоб Леви Морена препознао филозофско и теоријско утемељење психодраме. Следствено томе, у овој сцени су најочитији домети трансдисциплинарног приступа у коме се уметнички поступак преплиће са терапијским ефектима психодрамске технике.

Уметнички поступак кандидаткиње такође одликује и преплитање играног и документарног будући да се догађаји из Јовициног живота, третирани у филму, у великој мери ослањају на реалне сусрете, а документарност њега као лика наглашена је изјавама о депресији у интервјуима који су употребљени као инсерти који одвајају дане. Управо се кроз ту очигледну реалистичност његове личности у контрасту са глумцима и другим актерима – натуршчицима, који тумаче значајне личности из његовог живота, осећа веза са психодрамом. Ова инсценација његових значајних и болних сусрета, усмерена је на емоционалну елаборацију кроз принцип надградње реалности [engl. surplus reality] који у психодрамском методу подразумева поновно проживљавање сопствених неразрешених односа на сцени у циљу реинтерпретације тих догађаја и откривања нових праваца могућих исхода.

Поред дијалошких сцена које представљају екстернализацију депресије кроз интеракцију са другим људима, у филму се издвајају и целине са унутрашњим монолозима. Те сцене имају улогу да нам приближе интроспективни аспект ове менталне болести. Јовицини унутрашњи монолози су верна аналогија психодрамске технике солилоквија, те тако нису пука наративна поштапалица, већ су употребљени као најважније средство испољавања његовог интимног виђења света, протока времена и односа према животу и смрти. Нарочито се издваја сцена где Јовица пролази кроз парк прекривен опалим јесењим лишћем, док кроз унутрашњи монолог контемптира о пролазности и свеопштем пропадању. Потоње две варијације његовог дана, уместо јесени приказују зиму и пролеће дајући тако јасну назнаку о мерљивом протоку времена који даје реалистичнији оквир пута ка излечењу. Следе затим и сцене у цркви које служе за преиспитивање односа са вером, као и сцене риболова, које имају симболичку везу са личношћу Исуса Христа који заузима значајно место у Јовицином промишљању вере.

Концепт понављања једног дана кроз варијације Јовициног расположења постигнуто је и сценаристички и монтажно. Варијације у дијалогу донекле настају као последица промене његовог става према саговорницима. Тако се, на пример, разговор са психијатром понавља до једне тачке, али касније дивергира у другом правцу када се Јовицина реакција у одређеном тренутку промени. Како филм одмиче и расположење протагонисте се мења на боље, тако и кроз његове унутрашње монологе почињу да се

пробијају искре оптимизма. Добро избалансиран однос дијалошких сцена и монтажних секвенци са унутрашњим монолозима чини ритам филма врло складним.

Писани део рада има 107 страна, а садржај је структурисан кроз шест поглавља уз додатну сегментацију, у складу са захтевима анализе. У писаном раду је образложена и наглашена управо веза овог филма са психодрамском терапијском методом, као и специфичности примене ове изворно позоришне форме на филм. Мотивација ауторке за избор теме, као и проналажење протагонисте у оквиру свог искуства монтаже једног документарног филма о психијатријским пацијентима у Србији, експлицирани су у уводном поглављу [1.1-1.5]. Затим нам кратак осврт на историју психодраме и преглед њених основних техника у писаном раду омогућава да увидимо значај ових елемената и начин на који су примењени у генези филма “Шифра 103” [2.1-2.7]. Потом следи анализа односа уметности и психотерапије, уз истицање примера репрезентације психотерапијских процеса на филму [3.1-3.3]. Следи приказ почетка креативног процеса, и настајања првобитног концепта [4.1-4.3], а потом и објашњење како се првобитни концепт мењао и развијао, кроз ескпликацију сцена филма са анализом примене психодрамских техника у раду на сценама [5.1-5.13]. У последњем поглављу, Вујасиновић нуди финалне ауторске рефлексije и закључак о свом уметничком истраживању и думетима рада (6.1-6.2).

Листа референци обухвата 16 библиографских јединица на енглеском, српском и руском језику.

Вредно је напоменути и да је ауторка Вујасиновић истовремено и продуцент овог остварења будући да је у њега уложила сопствена средства.

Одржане су две пројекције филма “Шифра 103” у Културном центру “Спрат” у Цетињској улици у Београду. Прва пројекција, одржана почетком лета 2022. године, послужила је и као материјал за завршни део филма у ком Јовица, као главни протагониста, први пут посматра себе на филму. Неколико месеци потом, 24. октобра 2022, уследила је и званична пројекција финалне верзије филма испраћена веома снажним и позитивним одјецима присутне публике

3. Оцена остварених резултата

Кроз идентификовање и потом свесну употребу техника психодраме у генези овог тридесетпетоминутног филма, постављен је теоријски оквир који је имао значајан утицај како на процес рада, тако и на крајњи резултат. Психодрамски оквир је послужио као теоријска полазна тачка и катализатор одлука, али оно што можемо констатовати је да филм има своју вредност и комуникативност и без познавања тог оквира. Ово говори о успешно спроведеној драмској структури која омогућава идентификацију са протагонистом филма скрећући тиме пажњу и на бројна искуства савременика у атомизираним друштву у ком универзална меланхолична осећања неретко попримају патолошке видове, чинећи тако депресију болешћу савремене епохе.

Пројекат „Шифра 103” отвара велико поље промишљања о депресији. Варијације расположења протагонисте су назначене филмским средствима, али су утемељене на симптомима ове психичке болести. Анализа указује на ауторкин истраживачки процес и на пољу психотерапијске теорије и психологије, те свесни искорак у друге дисциплине. Овај искорак је ипак с мером спроведен, јер као уметница она не преузима прерогативе

терапевта, као ни одговорности потпуног оздрављења које уметност свакако не може да преузме. Експлицитно и сасвим јасно, ауторка се ограђује од доношења закључака о динамици саме болести, а прикупљена сазнања користи као полазну тачку за филмско промишљање и истраживање. Чини то доследно, уз висок степен осетљивости спреам потреба свог главног актера те показује одговорност у разумевању и откривању његовог унутрашњег света и субјективних истина, чак и када су доступне преиспитивању.

Филм садржи још један елемент који је аналоган психодрамским техникама, а то су последњи кадрови филма у којима прогатаониста филма задовољно посматра крај претходне пројекције на великом платну. Овај метанаративни поступак је филмска варијанта психодрамске технике огледања, у којој протагониста преузима улогу публике док помоћне личности одигравају сцену из његовог живота. Будући да је већина учесника у стварању филма присуствовала тој пројекцији, десила се и размена њихових доживљаја везаних за сцене из филма што одговара завршном делу психодраме у смислу подршке протагонисти. Оно што је још важнија улога оваквог иступања из подручја филма у документарну реалност, јесте једна врста сведочанства о утицају који је филм имао на протагонисту. Поменута претпремијерна пројекција омогућила је документовање овог важног тренутка. Очигледно је, како из самог филма, тако и из писане експликације, да је учешће у овом пројекту утицало на Јовицино преиспитивање и деконструкцију сопствених менталних клопки које су га довеле у стање дугорочне депресије. Тај утисак не може бити толико јасно мерљив али је несумњиво да се ради о **позитивном** утицају који је комплетан уметнички поступак на њега оставио. Тиме је преиспитивање односа уметности и психотерапије врло храбро и конкретно остварено. Уз то, комуникативност који овај филм може имати са публиком, носи и потенцијалне могућности за потпуније разумевање за људе који болују од депресије, тим пре што се у неком животном тренутку свако од нас може суочити са тим проблемом.

Својим делом кандидаткиња Вујасиновић нам указује на неспорну лековитост савремених трансдисциплинарних уметничких пракси, а овај филм ће тек пронаћи путеве да то и докаже.

4. Критички осврт референата

Кандидаткиња Романа Вујасиновић се у свом докторском уметничком пројекту упустила у веома изазован задатак стварања играно-документарног филма заснованог на трансдисциплинарном истраживању у коме се тумачи могући помак у животном циклусу протагонисте, уз примену специфичног уметничког поступка укрштеног са техникама психотерапије. Током читавог процеса рада, почев од концептуализације, развоја првобитне идеје и разраде, па све до реализације у продукцијској и постпродукцијској фази, евидентна је темељност ауторке, њене професионалне компетенције, широк опсег деловања (драматургија, продукција, режија камера, монтажа), истраживачки дух, иновативност, радозналост у тражењу нових путева наративне експлорације, маштовитост и суптилан ауторски приступ, а поврх свега одговорност за људе са којима ради. Верно пратећи научне и теоријске увиде о тешкоћама везаним за одређену дијагностичку категорију, Вујасиновић ипак успева да не остане њима заробљена, те креира један нови слободни свет у коме уметност производи значења онда кад су у људима исцрпљени сви други ресурси. Стога се донети докторског рада могу посматрати двојачко: с једне стране кроз примену

психодрамских техника у креирању јединствене, семантички богате естетске форме, а с друге стране кроз искуства уметности на путу реституције личности и оздрављења главног актера.

У читавом креативном процесу, ауторка показује целисходност обе линије деловања, откривајући колико границе између дисциплина заснованим на хуманистичким принципима, могу бити порозне. У исходу остаје храбро филмско дело изузетних уметничких домета као и инспиративно истраживачко искуство за будуће филмске ауторе.

5. Закључак

Комисија сматра да је докторски пројекат Романе Вујасиновић ”Шифра103“ - играни фим базиран на психодрами” заснован на темељном уметничком истраживању, у коме се преплићу искуства уметности и психотерапије, показујући како њихово повезивање може имати снажне ефекте на све актере уметничког чина - од личне промене протагонисте до естетског искуства публике.

Комисија једногласно препоручује Наставно-уметничко-научном већу Факултета драмских уметности и Сенату Унивезитета уметности у Београду да усвоје позитиван извештај Комисије о докторском уметничком пројекту кандидаткиње Романе Вујасиновић „Шифра 103 - играни фим базиран на психодрами“ и одобре даљу процедуру и одбрану пројекта.

Јанко Баљак, ред. проф. Факултета драмских уметности

Горан Терзић, ред. проф. Факултета драмских уметности

Горан Марковић, професор емеритус Факултета драмских уметности

Снежана Ивановић, ред. проф. Факултета драмских уметности, менторка рада

др Ирена Ристић, ред. проф. Факултета драмских уметности, коменторка рада

У Београду,
12. децембар 2022.